

J. KRATOCHVIL

REZIGNACIJA

TOMAS VULF

SAMOĆA

FRAGMENTI

Kada uporedim sebe našeg života. Ako ispitamo leka od samoće. Mi koji sa ljudima koje po-pobude i iskaze raznih lju-znajem uvidjam da je moj di dočimemo do uverenja život bio u većem stepenu da ne samo bol i blažen-usamljeno lutanje nego nji-hov. Zašto je to tako, ili i silna nesreća prosečnog kako je do ovoga došlo, čoveka ispoljena često u ne mogu da kažem, ali tako je. Od svoje petnaeste godine pa nadalje, ako ne uzmem u obzir jedan jedini krafak period, bio sam toliko usamljen, kao što samo čovek našega doba može biti. Znači da je broj časova, dan, meseća, i godina moje usamljenosti bio velik. Eto, zato bih želeo da iskrino opisem doživljaj ljudske samoće odražen kroz lično iskustvo.

Ne činim ovo stoga što mislim da je moje saznanje samoće nešto izuzetno i jer sam ih temeljnije drugima nepoznato. Baš znao. Znam da ovo može suprotno. Ovo moje osećanje se zasniva na čvr-stom uverenju da usamlje-nost nije retka i neobična pojavi svojstvena samo pojavi pojave kod čoveka koji je bio usamljen i da

Iako se moj doživljaj osamljenosti u osnovi ne razlikuje od njihovog, ipak je on bio intenzivniji i ostriji. Zato smatram da imam više prava nego ma-ko iz moje generacije da pišem o našim patnjama, samoće nešto izuzetno i jer sam ih temeljnije upo-drugima nepoznato. Baš znao. Znam da ovo može oholo i nadmeno da zvuči. Ali ako bi neko htio da izvede tako nepromišljen zaključak, neka pomisli da

Da bi se usamljeno ži-velo trebalo bi imati veru sveca u manastiru čija je krepost nepokolebljiva i čvrsta kao stene Gibraltara. Nemam tu veru i zato ima časova kada sve, svako i ništa — najbeznačajniji slu-

T. S. ELIOT

Rapsodija JEDNE VETROVITE NOĆI

Dvanaest sati.
Duž uličnih domaća
Što meseca jedinstvo ih spreže,
Mesečev čarobni šapat
Razjeda podloge svesti
I jasne odnose njene sve,
Podele njene i tačnosti,
Ulična svetiljka mimo koje prodjem
Udara poput fatalnoga bubnja,
Dok kroz prostor toga mrača
Ponoć trese sveštu mojom
Ko lud što trese geranjum mrtvi.

Jedan i trideset,
Ulična svetiljka treperi,
Ulična svetiljka mumta,
Ulična svetiljka reče, „Pogledaj ženu onu
Što kolebjivo tebi žudi u svetlosti vrata
Koja se poput osmeha otvaraju na njoj.
Vidiš porub njene haljine
Pohaban je i uprljan peskom,
I vidiš krajčićak njenog oka
Kako se izvija ko igla iskriviljena.“

Tada svest izbaci ko talas na žalu
Gomilu kritih izoblivenih stvari;
Kriva grana na obali leži
Ogledana potpuno i toliko glatka
Kao da je svet izdao
Tajnu skeleta njenog
Krugog i belog.
Slomljena opruga u dvorištu fabrike leži,
Rađa što prijana za oblik kog snaga napušta
Oblik čvrst izvijen gotov da se slomi.

mogu u trenutku da me možda je to prljavština po liše moga oklopa, da mi parkovima, gužva i gruba parališu ruku i zgrće sreće lupa vrata u železnici, ili ledenu grozom i ispune je to razjarena masa u moju unutrašnjost sivom, stalnom pokretu, gurajući drhtavom nemoći. Ponekad je uvek napred slepo i po-je to samo prolazna senka mamno u večitoj žurbici, ne-majući nikada cilja. Onda opet samo jedna svetlo, ponekad je gola na-metljiva ružnica, žalosno uljudnost bruklinskih ulica, pozdrav nekog izveštace-nog blagorodnog princa iz Park Avenue koji mi daje na znanje: „Ko si ti?“ Ili podrugljiva primedba kri-tičara u jednom snobov-skom književnom listu. Ili pismo neke žene, koja mi piše da sam izgubljen, da je došao kraj mom talentu, da sam propao i da su svi

/NASTAVAK NA 9 STR./

covecanstva

Dva i trideset,
Ulična svetiljka reče,
„Pogledaj mačka se zavukla u oluk,
Eno ispruža jezik
I guta komad užeglog mastaca.“
Tako se ruka detinja, spontano,
Ispruži da zgrabi igračku što plove duž dokova.
Ništa ne mogu da vidim sem oka detinjeg.
Vidim oči na ulici
Pokušavaju da vire kroz šalone osvetljene,
A jednog popodneva videh raka u bari,
Starog raka — školjka mu je na ledjima,
Zgrabio je vrh palice koju sam mu pružio.

Tri i trideset,
Svetiljka treperi,
Svetiljka muma u mraku.
Svetiljka zuji:
„Pogledaj mesec,
La lune ne garde aucune rancune,
On žmirkla slabašnim okom,
Smeje se duž uglova.
I miltuje kosu trave.
Mesec gubi svest vlastitu.
Usahe boginje brazdaju mu lice,
Ruka mu stišću ružu od hartije,
Što mriše na prašinu i eau de Cologne,
Sam je
Sa svim onim starim večernjim mirisima
Što prelaze i prolaze kroz njegovu svest.“
Sećanje se javlja
Na suvi geranjum koji žudi sunce
I prašinu u pukotinama,
Na mirise kestenova po ulicama
Mirise žena u zatvorenim sobama,
Cigaretu u hodnicima
I koktelu po barovima.

Svetiljka reče:
„Četiri sata,
Evo broja kućnih vrata,
Sećanje!
Imaš klijuc,
Mala svetiljka ocrta krug na stepeništu.
Penji se.
Krevet je raspremljen; četkica za zube visi o zidu
Stavi cipele pred vrata, spavaj, spremi se za život.“

Poslednji zavratak noža

Preveo: Vladimir PETRIĆ

čenje žive smrti — „živi leševi“. Stvorenje jalova, ledeno zgrčenih srđaca i u neplodnih utroba čije je postojanje uvek i večito u jednom nedeljnou popodnevnu crvenkastog martovskog sutona. Ova strahovita sumnja, očajanje i mračna smutnja duše ne mimoilaze nijednog usamljenog čoveka, budući da njega sa svetom ništva ne povezuje izuzev lika koji on sam stvara, njega štiti samo ono znanje, koje stiče svojim očima i razumom. Usamljenika ne podupire, ne potstiče i ne unapređuje nijedna politička stranka i nikakva mu veroispovest ne može pružiti utehu. On ima svoju sopstvenu veru. I baš ta ista vera ga često izneveri i on ostaje razriven i nemoćan. Tada usamljenik misli da je straći svoj život, da je izgubljen, propao i slomljen, da nema nikavog rešenja i da za njega nikada više na ovoj zemlji neće svanuti kao nekada zračno i svetlo jutro obećavajući jedan nov početak.

On zna da tamno vreme kao neka struja teče pokraj njega. Zatvoren medju tamnim zidovima usamljenosti koji se sve tešnje sklapaju nad njim, on ne nalazi izlaz i mogućnosti za bekstvo. Rak-rana sećanja nagriza njegovo srce oživljavajući stofine zaboravljenih lica i hiljade prohujalih dana tako da mu sve živo izgleda strano i nestvarno kao u snu. I evo kako vreme protiče slično reci, dok on kao okovan kobnim činima sedi u svojoj maloj sobi i čeka. Iz velike daljine čuje žamorenje prostrane zemlje, oseća da je zaboravljen, da mu ponostaje snage, da je promašio svoj život, a struju? — ta teče. Oseća: energija mu nestaje, snaga mu je usaha — sputan i ošamućen sedi u zatvoru svoje usamljenosti.

Tada iznenada jednoga dana bez ikakvog vidljivog razloga nailazi bujica nade i vere. Ona taste neodoljivom snagom dok ne napravi prolom na velikom zidu sveta, dok sve ne vaskrsne u besmrtnom, zračnom obliku. Na čudesan način opet zdrav i siguran, on se baca u pobedonosni vrflog stvaralačkog rada. Stara mu se snaga vraća, zna šta zna, ponovo je svoj i poseduje ono što je stekao. Sada objavljuje istinu koja je u njemu, neka je svet i osporava, formuliše je i ostaje pri njoj čak i onda kada bi milioni ljudi izjavili da je njegova istina lažna.

U takvom jednom trenutku likujućeg pouzdanja posenesim ovim osećanjem usudujem se da tvrdim da usamljenost toliko isto dobro poznajem kao i svaki drugi čovek, o njoj hoću da pišem kao da mi je sestra, jer je ona zaista moja sestra. Želim da prikažem njen lik tako verno da joj svaki od mojih čitalaca prepozna crte kada ona jednom njemu dodje.

moji naporci besmisleni i mladalačke nade žalosne ništavni, jer sam izdao obmane, da neću uspeti u istinu, stvarnost i pristojnost što njoj — o kako dim likom iščezne martovska rumen zimski suton u i doživljena istina činila Kembridž, sećanje na bleažnom. U takvom stanju i osećajno lice estete, usamljenik misli da su ga koji me je jednom u takvo razum i sva čula izdala i nedeljno popodne prisilio ništa mu na zemlji nije na ozbiljan razgovor rekavši mi da su sve moje osim onih bića koja su oli-

SRAMOTNI ASFALT

Još je tvrdo, a mnogi se usudjuju, ljetiti svoje glave na čoškove budućih nebodera. Svuda otisci leže nepravilno poslagani, isprečeni na crnim cestama a u mrvavnjaku ponestalo rakiće. Već su svi pijani, na rukama im spasli žuljevi od silnog zaborava. Ne mogu gledati preko ramena ove seljake. Ali mene samo zanimaju simetrije, jer su mi svi preteški zbog izloženih žena koje pospešuju prodaju u trgovinama i dižu reklame, moral, na jarbole muških brodova. Na palubi gdje spavaju gole, kao prebijene pare, steru najlon slamu razdvajaju od kumovog plasta. Meni nek je svejedno ali toga ima dosta da se reče: Ne možemo s jednom olovkom zbrojiti otiske i usne ispečene na lažnoj ljubavi pokraj sunca.

Branko DAIĆ

Ako jednoga jutra dodjem načinjeni slučajno letom ptica oprosti sanjao sam proljeće u nekoj sobi sa crnim zidovima

ako jednoga dana dodjem tih i tužan upleti mi u kosu običan cvjet čekanja i porosi ga pepelom doziva da se zna bilo je uzalud voljeti sve sem malo bola

ako jedne večeri dodjem prkosan spremi mi ležaj od utjeha nju sam zakopao tri laka u moju prazninu

ako jedne ponoći ne dodjem nadji mi grob u tvojim prstima da milujem ljubav tvoga smijeha.

Gjoko JANJUŠEVIĆ

Ne znam za tragičnije, užvišenije i lepše pretstavljanje čovekove osamljenosti od one u knjizi o Jobu, ni filozofski veličanstvenje od one u knjizi propovednika Solomona. A-i ovde moram ukazati na jednu činjenicu koja tome protivreči, a to je ono što sam ja kao dete saznao o osamljenosti i o tragičnoj primesi života. Kada mi je ovo prvi put postalo jasno stajao sam zburjem i u neverovatnoj sumnji pred tom nadmoćnom silom sa kojom se ona meni otkrila.

Činjenica je ipak postojala kao neuzdrmljiva masivna stena koja se nije mogla poreći i toku godina ona je postala nepobitna istina sastavni deo moga života.

Otkrio sam naime da je usamljenik i u isti mah tra-

MESEČNIK ZA KULTURU I UMETNOST / GODINA II.
BROJ 8-9 (14-15) ODGOVORNI UREDNIK: FLORIKA ŠTEFAN, UREDNICI: DEJAN POZNANOVIC, NANDOR MAJOR, DRASKO REDJEP, IVAN HOROVIC, FLORIKA ŠTEFAN ESTETSKO - TEHNIČKA O-PREMA: IVAN HOROVIC VJETJE: SLOBODAN PEJOVIĆ, LIST IZDAJE „PROGRES“, NOVI SAD, MAKSIMA GORKOG BROJ 20 TEKUĆI RAČUN KOD NARODNE BANKE 300-T-514. SLOG I ŠTAMPA: ŠTAMPERIJA „ZVEZDA“, VRBAS REDAKCIJA I ADMINISTRACIJA: NOVI SAD, MAKSIMA GORKOG BROJ 20 CENA PRIMERKA 20. DIN. GOD. PREPLATA 300.— DIN.

NASTAVAK NA 12. STRANI/

DRAGAN

Kolundžija

Tribina

Samrtnik

Pronesite me ubijenog kroz taj sneg sanjiv i crn,
kroz to oko magle i marta more kristalno,
vi, koji ste me rogovima jednog bika gadali,
vi, koji ste malog goluba uputili na moje srce,
pronesite me kraj vode i vatre, mora i planine.
Pronesite me ovako, ovako uraslog u zvezdu smrti,
ovako, sa jabukom izvadjenom iz duplje gde bude srce,
i ponovo vraćenom duplju gde bude srce.
Otvorena moja krv će svjetlosti kao malo sunce zlata,
kroz predeo koji se budi vazduhom i šumom;
otvorena moja krv i tvoja zvezda smrti.
Jedan sat hoda vam treba do groblja. Jedan sat hoda
o, mala povorka sveta, sveća suza,
a posle cete me spustiti kad čudno jagnje pakla
prepozna glas ovce u dubini, u sivoj dubini:
a posle cete me zasuti blagom vatrom sveća,
i otici, otici ne rekavši zdravo.

Rumenka

Rumenka, ubodi me u srce,
Rumenka, najmirnija medju cvetovima,
Rumenka, zapali mi krv, ime i oči,
Rumenka, na visoravni mog čela.
Imaš tele — ruža koja u polju riče,
imaš lihadu — krv koja se u junu crta.
Rumenka, crvena ti se zastava pod vatrom smeje
Zlatno je zvono čava.
Rumenka, na tebe skake vo crvene dlake.
Ti stojiš pod njim kao nož zaboden u plod.

Strah

Strah me je da se obrem,
strah me je da se zagledam u jednu tačku,
strah me je u sunce da pogledam,
ne znam u kom to delu tela sam vreme.
Mala kolevko kosti očevom rukom u grob spuštena,
poslednja zvezda neba i moje krvi lik je ponela
veran tom svetu raju i pakla i tebi samoj,
podzemljom između dve čvrsto spojene ploče smrti
mala kolevko — prva rano moje razgoljene majke,
crno je drvo straha u telo usadjeno.

Bitka

Zovem te, oholi, u ovaj san od leda,
zovem te, nemu, u ovaj dan od kreča,
zovem te uprkos malom iverju puževa,
u prostor kojeg ispunjavaju moje oči.
Nećeš zadugo imati trbuh od zmajastih ždrebaca,
nećeš zadugo svratiti u sobu vetra gde su oči pepele,
nećeš, jer takva kakva si jalovo seme daješ.
Bitka na visoravni bola sateraće ti krv pod srce
Opkoljena vihorom, zaprepašćena rikom bivola,
ti upadaš u jamu divljine gde su vukovi.
Vremeće od tebe načiniti gorku biljku smrti.
Ličiceš na malo strašilo vatre.
Učićeš u svoju kožu šume. Naviknućeš na zimu.
Konji će te u očima svojim nositi u manjenu na izvore,
Bideš vrba na kojoj se igra neverica boje zlata,
nijedan pas neće proći nebom,
a da ne zalaje na tebe.

SAMOČA

TOMAS VULF

(NASTAVAK SA 9 STR.)
gični čovek privržen životu unutrašnjom postojanom ljubavlju što znači da je on veselo čovek. U tome leži nikakva protivrečnost, jer jedan stav uslovjava drugi i čini ga neophodnim. Jezgro ljudske tragedije nije konflikt nego osamljenošć bez obzira na suprotne argumente naših dramatičara. Tragični pisac (kažem tragični pisac), a ne pisac tragedija, jer veliki pisci nekih naroda — Virgil kod Rimljana, Rasin kod Francuza — nisu bili tragični pisci, nego veliki pisci tragedija. Veliki tragični pisci dakle — Job ili Sofokle, Dante ili Milton, Swift ili Dostoevski su uvek bili osamljeni ljudi, a istovremeno su više voleli život i bolje su poznавali

vedrinu duše od ostalih ljudi. Ni u jednoj hronici o čovekovom životu na zemlji ne susrećemo bića i unutrašnje vrednosti ljudske radosti prikazane tako ubedljivo kao u delima velikih tragičnih pisci...
... Samo jedno je sigurno za nas beskućnike bez domovine i utočišta, za nas latalice, proganjene putnike života: nas osamljene ljudi čeka na kraju, uvek i većito na kraju, miračni lik naše saputnice usamljenosti.

Ali jednom će sve nedaleće isčeznuti i održaće se samo ono što nam je poznato: mi koji smo vec umrli vaskrsnućemo, mi koji smo bili izgubljeni ponovo fane i noći — provela smo smo pronadjeni; mi koji kod mene polovinu mogu smo talenat, strast i mladživoti i ostaču ti veran do dalačku veru predali beste-smrti, čega da se plašim lesnoj smrti dok nam srca kada si ti samnom? Hrabra

nisu ogrubela, talenti prijateljice, rodjena sestropali i nade se izgubile moga života, tamnog lika — ali u krvavoj borbi — zar nismo milione staza osamljenosti i mračna smo zajedno proputovali, zar ponovo zadobili naš život: nismo zajedno prošli pomam sada znamo da će za nas sve tako ostati, kao što je dosada bilo, i opet kao nekad uvidimo sliku svetlucavog grada: visoko gradjanu u plamenu dragocenog venca svetlosti gori on večito pred našim pogledom, kada okruženi snažnim talasima i dozivanjem velikih brodova prelazimo preko mosta. Mi prelazimo preko mosta i ti si uvek pokraj nas, o stroga prijateljice, ti jedina kojoj se obraćamo, ti jedina koja nas nikada ne napušta. Počuj:

„O, osamljenosti — ti si večna i postoji svuda. Mračna sestro i stroga prijateljice besmrtnoga lika iz smo bili izgubljeni ponovo fane i noći — provela smo smo talenat, strast i mladživoti i ostaču ti veran do dalačku veru predali beste-smrti, čega da se plašim lesnoj smrti dok nam srca kada si ti samnom? Hrabra

Prevela s nemackog:
Ileana ČURA

Američki filmovi o velikim umetnicima sveta, koje često prikazuju Narodni univerzitet u Novom Sadu, a valjda i svi narodni univerziteti širom zemlje, često navode na razmišljanje. Dok su nam bioskopi puni „Tarzanih besova“ i stupci novina puni briga o vaspitanju mladih generacija i o lošem uticaju kaubojskih filmova, zaboravljamo kakve mogućnosti i metode vaspitanja, ne samo omladine, ostaju neiskorišćene. Dok čovek na svakom koraku susreće ilirske režisere — trgovce, koji nemilosrdno dižu pare od raznih preduzeća za takozvane „propagandne“ filmove, pitamo se gde su oni drugi režiseri — savest vremena, koji bi se brinuli i o našim velikim ljudima koji su stvorili i stvaraju našu književnost, našu muziku, naše slikarstvo i skulpturu, jednom rečju našu kulturu? Gde su figure našeg Kraljevića, Andrića, Daviće? Gde nam je Isidora Sekulić? Nas Meštrović, Rosandić, Bakić, gde je naš Slavenski? Pre neupunu godinu dana umro nam je Tin Ujević. Samo nekoliko fotoreporterskih kamera zabeležile su trenutak ispraćaja do neugledne humke. Kada bi izbio požar u nekom gradu, svi bi fotoreporteri uperili „blic lampe“ i ovekovečili bi taj trenutak. A ko će uperiti fotokamere na one koji polako nestaju sa pozornice umetnosti, ostavljajući za sobom umetničku dela? Jesu li samo isplasani tomovi ili isklesani kamen ono što sačinjava umetnikov život?

Poстоji negde film o Branku Radučeviću. I Slovenci su dali jedan film o pustinjama Revolucije. Jesu li ovi filmovi prekorabili prag škola i ušli u „otčiglednu nastavu“?

Imamo režisere koji prave za velike pare dobre i loše filmove; imamo one koji beleže rastenje naših gradova, dizanje mostova, koji propagiraju našu privredu i upiru prst na negativne pojave u našem životu. A ko će zabeležiti i rastenje naše kulture i umetnosti? Ne radi nas, živilih, prisutnih u trenutku radjanja i cvatajuće kulture, već radi onih koji dolaze, koji će jednomo imati pred sobom samo skrte biografije iz školskih udžbenika i umetnikova dela. Ne treba li i umetnost i umetnikov život propagirati kroz film?

Dušan Matić, jednom prilikom, po povratku iz Ženeve 1955 godine govorio je jednoj grupi mladih ljudi iz Novog Sada o tome kako mi, Jugosloveni, ne znamo da propagiramo ono što ćemo najvređnije u našoj kulturi i umetnosti. „Možda smo mi suviše zauzeti rešavanjem pričvenih i političkih problema“ — rekao je Matić.

Možda. A nije li vreme da zabeležimo živote onih, koji stvaraju našu, novu, socijalističku kulturu i umetnost?

Florika ŠTEFAN

(NASTAVAK SA 1 STR.)
kao jedno! To znači da pesme modernih pesnika treba recitovati, ali i što više recitovati, jer će se samo na taj način otkriti sve njihove vrednosti, a njihova problematika će postati shvatljiva i razumljivija daleko većem broju ljubitelja poezije. Nažalost, to je kod nas redak slučaj. Zar je onda čudno što je moderno pesništvo kod nas u tolikoj meri nepopularno?

Vladimir PETRIĆ